

Giurescu, Const. G.

Útočiště husitů a jejich střediska v Moldavsku

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1961, vol. 10, iss. C8, pp. [105]-120

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101852>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚTOČIŠTĚ HUSITŮ A JEJICH STŘEDISKA V MOLDAVSKU

O husitech v Moldavsku máme rozsáhlou bibliografii počínajíc pracemi B. P. Hasdeua¹ a Ep. Melchisedeca,² pokračujíc základními analytickými studii J. Macúrka³ a M. Dana⁴ a končíc nedávnou všeobecnou studií L. Deményho a I. Patakiho.⁵ Zkoumala se řada stránek této otázky, jak vzhledem k místu, odkud pocházeli husitští uprchlíci, tak i vzhledem k osídlení a zvláště pokud jde o vliv, který měli na první překlady náboženských textů a textů z oboru válečnického umění. Menší důraz byl kladen na jejich rozmístění v nové zemi, kde našli přístřeší, a ještě menší důraz na příčiny, pro které si zvolili za své útočiště Moldavsko, a ne Muntensko, které přece jako státní útvar existovalo dříve. Tento článek klade si za úkol zkoumat obě posledně uvedené stránky.

Skupiny husitů přicházejí do Moldavska postupně. První zprávy, které se týkají příchodu husitů do Moldavska jsou z r. 1420. V kronice levočské evangelické církve se poukazuje, že zmíněného roku „několik Uhrů bylo vyhnáno do Moldavska kvůli učení Jana Husa“.⁶ Dále uherský spisovatel Samuel Timon v jedné práci, která vyšla roku 1762 a kde se opírá o sibiňský pramen („Ephemerides Cibinienses“), tvrdí, že rovněž roku 1420 „nejen Sasové, ale i sedmihradští husitští Uhři opustili vlast, a že Sasové se usadili v Cotnari, kdežto Uhři ve Faraoane, „Völtsök“⁷ v Bacău nebo v Bacovii a v sousedství.⁸ Konečně učenec Petr Bod ve svém díle *Historia Hungarorum ecclesiastica*, sepsaném hned po díle S. Timona, kterého také připomíná, rovněž připouští, že roku 1420 emigrovali husitští Uhři a Sasové ze Sedmihradska do Moldavska.⁹

Veliká většina dnešních badatelů souhlasila s tímto datem — r. 1420 — jako začátkem emigrace husitů do Moldavska.¹⁰ Můžeme je opravdu vzít v úvahu — ačkoliv prameny, které je připomínají, jsou z pozdější doby — protože ode dne upálení Jana Husa, 6. července 1415, uplynulo už pět let a už roku 1419 se rozhodl císař Zikmund Lucemburský, ustavičně podněcovaný papežem Martinem V., zahájit opravdovou křížáckou výpravu proti husitům.¹¹ Ostatně toto datum — 1420 — je toliko o 11 let mladší, než *první současná zpráva* o účinné husitské propagandě v Moldavsku. Míjíme tím list z 6. května 1431, který posílá z Krakova polský král Vladislav Jagellonský moldavskému panovníku Alexandru Dobrému. Oznamuje mu, že se dověděl ze spolehlivého pramene, že jakýsi Jakub, jehož společníkem je minoritský mnich (františkán), šíří ve veřejné a beztretně v Moldavsku husitské bludařství, které způsobuje tolik zla, a že je mu dovoleno zesměšňovat nestoudným jazykem apoštolskou církev. „A z toho — pokračuje polský král — může vzejít jenom váš konec a záhuba“. Jako příklad uvádí mu Českou zemi, kdysi proslulou, ale jejíž postavení je nyní ubohé kvůli těmto husitům, kteří nejenže se protíví církvi, že loupí majetek a prolévají krev lidí, ale *povstávají i proti světské moci*. A tak panovníci oně země

(Čech!), kteří kdysi šťastně vládli, dostali se za vedení mnichů a sedláků do největší bídy. K tomu dojde i v Moldavsku, když neučiní opatření, když nezabrání, aby se jiskra neproměnila v požár. Proto ho žádá, aby dal chytit Jakuba i jeho spoluvínky a aby mu ho odevzdal, aby mohl být souzen polskými preláty a hodnostáři a aby se mu dostalo zaslouženého trestu.¹² Alexander Dobrý však nevyhověl žádosti Vladislava Jagellonského. Nechal Jakuba pokračovat v propagandě, ba ještě dál vyhlásit rozkaz v celé zemi, aby se nikdo nedotýkal jeho osoby nebo jeho stoupenců. Dovidáme se to z dalšího polského listu, tentokrát od katolického biskupa Zbigniewa Oléśnického, který poslal rovněž z Krakova v druhé polovici roku 1432 kardinálovi Julianu Cesarinimu. Když ho informuje, že proti polskému králi vznikla koalice, kterou vytvořili Swidrigailo, vévoda litevský, Rusíni a moldavský vojvoda Alexander, kterého označuje za „mocného rozkolníka“ („potens scismaticus“), dodává: „ještě nebezpečnější však je, že Alexander připustil, aby v jeho zemi kázal jakýsi klerik minoritského řádu a veřejně učil husitským bludům; tento klerik už svedl největší část lidu; a chodí v zemi, sledován velmi velikým množstvím lidu z nejnižších vrstev, učí je, aby si vybudovali vojsko a žili po způsobu českých bludařů.“ Na zákrok moldavského katolického biskupa, který se na něho obrátil žádaje o radu i pomoc — ukazuje Oléśnicki — polský král napsal dosti tvrdě („satis dure“) moldavskému vojvodovi s žádostí, aby neponechával v zemi tak provinilého muže, ale aby ho dal chytit a poslal ho k „přezkoušení“ polským prelátům. „Což možná — pokračuje ve své zprávě Oléśnicki — ještě více pohnulo vojvodu, aby ho podržel v zemi, protože, jak dokazuje tento list, ihned vyhlásil v celé své zemi, aby se ho nikdo neodvažoval obtěžovat, a kdo by neuposlechl, měl být určitě potrestán, ale on aby žil svobodně a kázal svou sektu“.¹³

Po takovém postoji Alexandra Dobrého se nemůžeme divit, že se roku 1437 vystěhovala z Uhér nová řada husitů do Moldavska. O této události nás informuje františkánská kronika, kterou objevil J. Macůrek mezi rukopisy knihovny „Batthyaneum“ v městě Alba Iulia; ukazuje, že dva vzdělanci z Kamenic, obce v blízkosti Petrovaradina v Bačce, a to Tomáš a Valentin, spolu s několika „chorými“ muži a s ženami, opustili své příbytky a odešli do Moldavské země.¹⁴

Po tomto novém vystěhování, o kterém dnešení badatelé soudí stejně,¹⁵ už k jiným nedošlo. Pozdější prameny ze XVII. století a ze začátku XVIII. ukazují, že několik uherských husitů se usadilo v Ciubărciu a několika sousedních obcích na břehu Dněstru, a to za krále Ladislava, který padl v bitvě u Varny (1444),¹⁶ kdežto jiní se usadili v Huși za Matyáše Korvína v roce 1460.¹⁷ Je pravda, že prameny jsou mnohem pozdější než události, o kterých podávají zprávu; ale ta okolnost, že jak pro Ciubărciu, tak pro Huși dvoje prameny udávají totéž datum — pro první lokalitu svědectví jistých cestovatelů z r. 1706 a 1709¹⁸ a pro druhou lokalitu hlášení jistých misionářů z r. 1646 a 1693¹⁹ — nás opravňuje připustit toto nové osídlení; ovšemže mezi Uhry obou městeček se uchovává *tradice* o tom, jak tam přišli, tradice, kterou potvrzují výše uvedené prameny.

Na počátku vlády Štěpána Velikého byl v Moldavsku značný počet husitů; svou náboženskou víru sestavili do 38 článků, proti kterým bojoval katolický klérus v tak řečených Reprobationes r. 1461. V obsahu těchto článků se projevuje revoluční, radikální charakter husitů, jejich hluboký odpor proti papeži, kterého pokládají za prostitutu („meretrix“), a též atribut dávají všem katolickým klerikům, a římská církev je pokládána přímo za „příbytek satana“ („synagoga satanae“).²⁰ Přes usilovnou a vytrvalou propagandu, vedenou katolickými misionáři a biskupy, udrželi se moldavští husité, ke kterým se připojila roku 1481 nová skupina uprchlíků, skládající

se ze stoupenců Českých bratří, vyhnaných z Moravy králem Matyášem Korvínem; více než jedno století až do roku 1571, kdy jistý mnich z Trotuse může konečně oznámit biskupovi v Kamenci Podolském, že poslední „bludaři“ v Husi a Romaně i sousedních obcích — asi dva tisíce lidí — byli obráćeni na katolickou víru.²²

Proč přišli husité do Moldavska. Jak Moldavsko tak i Země rumunská neboli Muntensko byly vhodné jako útočiště husitů, pronásledovaných ve své vlasti. Ne-nacházeli zde *státní katolickou církev*, totiž politický úřad ochotný pronásledovat je na žádost této církve i nutit je, aby se zřekli své víry. Za svrchovanou uznávaná pravoslavná církev neměla zájmu na tom, aby podporovala žádost domácích katolíků k boji proti husitům; naopak pokládala za sobě prospěšné každé oslabení katolicismu, jehož expansivní a panovačné snahy byly ovšem dobře známy. Na druhé straně většina obyvatelstva, mezi které se přicházeli usadit Husovi stoupenci, totiž rumunské obyvatelstvo, byla známa jako snáselivá, ponechávající každého — podle starého výroku — žít ve své víře, to jest v náboženství, jaké si kdo zvolil.

Ale rumunské země poskytovaly těmto uprchlíkům ještě jednu výhodu. Měly ve svých městečkách a městech významnou část saského a maďarského obyvatelstva, které přišlo ze záhoří, ze Sedmihradska, k němuž se připojovali v nejsevernějších oblastech Moldavska i německé elementy, které přicházely z Haliče.²⁵ Tak tedy husitští uprchlíci, ve značné většině Sasové a Uhři, nalézali na východě od Karpat příslušníky svých národů, kteří jim umožňovali jednak rychle se orientovat v novém prostředí, jednak jim poskytovali příležitost získávat proselyty, o kteroužto akci vždy mívá zájem nová sekta.

Za těchto okolností bylo by normální, aby se husitští uprchlíci usazovali jak v Moldavsku, tak i v Muntensku. Přesto zjišťujeme, že oni míří výlučně do první z těchto dvou zemí. Není zajisté vyloučeno, že by nové doklady nemohly dosvědčit přítomnost jejich některé skupiny v Muntensku, ale materiál, který máme dosud k dispozici, ukazuje, že se usazovali jak v roce 1420, tak i v roce 1437 a 1460 jenom v Moldavsku. Jaké byly důvody, které je přiměly, aby dávali přednost Moldavsku?

Domníváme se, že jedním z těchto důvodů bylo to, že Moldavsko bylo dobře známé v pražském universitním prostředí, v kolébce a srdci husitství. Zjišťujeme, že mezi universitními studenty v hlavním městě Čech žil jistý „*Jacobus de Moldanie*“ — recte *Moldavie* — který se roku 1402 stává bakalářem umění;²⁶ on je podle vší pravděpodobností táž osoba jako „*Jacobus de Molda*“, který se r. 1408 zapisuje na právnické fakultě a r. 1410 je absolventem fakulty umění.²⁷ Jméno místa, odkud pocházel tento Jakub — *Molda* nebo *Moldania* — je jméno dobře známé hornické lokality v Moldavské zemi, lokality, které říkali Sasové *Molde*, *Stadt Molde*,²⁸ a v latinsky psaných dokladech *Moldania* nebo *Moldavia*,²⁹ a kterou Rumuni nazývali *Baia*.³⁰ Je pravda, že také existuje lokalita podobného jména, *Moldava* jihovýchodně od Košic na Slovensku,³¹ domníváme se však, že „*Jacobus de Molda*“ nepocházel odtud, ale z moldavského města, které v druhé polovici XIV. století bylo důležitým městem — jeho latinská pečeť je označuje, jak jsme už jinde ukázali, za přední, za hlavní město, což vůbec neplatilo o slovenské Moldavě — a dále mělo intensivní obchodní styky se Lvovem,³² to jest i bohaté měšťanstvo, a tak mohlo posílat své děti na vysoké učení, na university do Prahy a Vídně.³³ Na druhé straně „*Jacobus de Molda*“ z let 1402—1410 — anebo v méně pravděpodobném případě, že by šlo o dvě osobnosti, jeden z nich — je podle mínění všech badatelů³⁴ totožný s oním Jakubem, který roku 1431 provádí, jak vyplývá z dříve zmíněného listu krále Vladislava Jagellonského, intensivní husitskou propagandu v Moldavské zemi. Pocházel-li z Baie, z moldavské „*Moldaie*“, bylo normální, aby se tento Jakub vrátil domů

šířit novou víru, kterou si osvojil v dlouhé době svých studií v Praze právě v období, kdy Hus mocně působil mezi příslušníky svého národa. Ze styků, které měl Jakub s husity, za dlouhých let strávených na universitě, kam přicházeli studenti z rozličných částí Uher a Sedmíhradska, ze zpráv, které asi podával novým souvěrcům o své zemi, o městském obyvatelstvu, kde vedle Rumunů, Arménů a Rusů byli i četní Němci a Uhři, o snášlivé povaze převážné většiny obyvatelstva, Moldavsko se stalo známým v husitském světě. Když si tedy r. 1420 hledala první skupina saských a uherských uprchlíků novou zemi, namířili si ovšem do vlasti Jakubovy, do země na východ od Karpat. Přijetí, kterého se jim zde dostalo, skutečnost, že se setkali s příslušníky svého národa v městech, kde se usadili, a svoboda, kterou měli k vykonávání svého kultu — vyzdvihli jsme v tomto ohledu rozhodný postoj Alexandra Dobrého — dostaly se zajisté k sluchu jejich souvěrců v Sedmíhradsku a Uhrách. Když se rozhodly roku 1437 ještě další skupiny husitů opustit svá rodná místa, věděli, kam se obrátit; byl zde precedenční případ a přesvědčivá zkušenost předchůdců jim ukazovala cestu.

Je pravděpodobné, že k rozhodnutí skupin husitů usadit se v Moldavsku přispělo také to, že v městečkách této země žilo staré a poměrně početné německé a uherské obyvatelstvo, *v každém případě početnější nežli v městečkách Rumunské země*. Opravdu, v Rumunské zemi byla městečka se saskými a uherskými osadníky méně početná, kdežto v Moldavsku představovala *většinu městských sídlišť* mezi Karpatami a Prutem.³⁵ Přejít těchto kolonistů přes hory na východ se zjišťuje dokumentárně už v první polovici XIII. století. List ze 14. listopadu 1234, adresovaný papežem Řehořem IX. korunními princů Bělovi, pozdějšímu uherskému králi, připomíná kromě Valachů, to jest Rumunů, v kumánském biskupství východně od Karpat také tyto kolonisty. „Také někteří z uherského království — dodává papež — jak Uhři, tak i Němci a další pravověřící, protože bydlí mezi nimi, přecházejí na jejich víru a splývají s oněmi Valachy v jediný národ“, přijímají církevní svátosti od jejich biskupů „opovrhující kumánským biskupem“³⁶. Prvním městským střediskem, které měli na cestě ti, kteří přicházeli ze Sedmíhradska starodávnou cestou Oituzu, dobře známou v římské době,³⁷ byl Trotuș, ležící v okruhu kumánského biskupství, kde od počátku nalézáme uherské a saské obyvatelstvo.³⁸ Právě v tomto středisku se usadil jistý počet husitů z prvních skupin v r. 1420 a 1437; zde pořídili dva jejich vzdělanci první překlad bible do maďarštiny; uchoval se nám opis tohoto prvního překladu, opis datovaný „v Moldavsku, v městě Trotuși..., 1466“.⁴⁰ Druhým střediskem pro ty, kteří přicházeli cestou Oituzu, bylo Bacău, kde se podle oněch „Ephemeride sibiene“ citovaných Timonem, usadili někteří z uherských husitů, kteří přišli r. 1420.⁴¹

Jistěže zcela úspěšná propaganda, kterou prováděl Jakub z Moldy a jeho pomocník, františkánský mnich, na konci vlády Alexandra Dobrého, pak okolnost, že se mohli volně pohybovat, sledování velkým davem, byla známa nejen v Polsku, kde byla předmětem listu krále Vladislava Jagellonského z 6. května 1431, ale i v Sedmíhradsku a Uhrách. Husité z těchto končin, ustavičně ohrožovaní katolickými inkvizitory, kteří měli k dispozici celý státní aparát, s radostí zjistili, že existuje sousední země, Moldavsko, kde jejich víra není stíhána a pronásledována a kde vykonávání jejich obřadů je zabezpečeno.⁴² Obzvláště rozkaz Alexandra Dobrého, aby se nikdo nedotkl husitských propagandistů a tím ovšem ani jejich stoupenců, rozkaz rozšířený po celém moldavském území, musel vyvolat hluboký dojem mezi husity západně od Karpat. Když se tedy roku 1437 rozhoduje další skupina uprchnout, *ubírá se zcela normálně do Moldavska*. Je třeba poznamenat, že pro ty, kteří odešli z Kamenic

u Petrovaradina, byla Rumunská země a zvláště Oltensko *mnohem bližší*. Přesto se ta skupina nedává tímto směrem, ale odchází do Moldavska, kde se mohli uplatnit, jak věděli z příkladu svých předchůdců. A když už byl nalezen brod, když už byla vytvořena tradice, bylo normální, aby se i další uprchlíci za Vladislava Varnenčíka a za Matyáše Korvína v letech 1460 a 1481 ubírali touto cestou.

Alexander Dobrý podporoval husity z více příčin. Pro něho to nebyl náboženský problém, protože husité nenapadali pravoslavnou církev, ale jen katolickou a její přísluhovače od papeže až do posledního venkovského faráře. Neměl se tedy čeho bát, že by nastaly nějaké církevní rozbroje. Na druhé straně byl vítán každý přírůstek obyvatelstva v době, kdy bylo málo lidí, kdy půda měla cenu jenom kvůli těm, kteří se na ní pevně usazovali. Zvláště když mezi novými přichozími byli měšťané, tedy lidé s jistým majetkem, řemeslníci a obchodníci. To, co se později stalo s hugenoty, kteří opustili Francii po odvolání nantesského ediktu, kteří se usadili v Prusku a přispěli k růstu a rozkvětu Berlína, odehrálo se, ovšemže v menším měřítku, také u nás v Moldavsku v letech 1420—1460. *Husitští Sasové a Uhři znamenali plus zvýšením počtu obyvatelstva i svou činností, což bylo významné plus pro moldavská městečka, kde se usadili.*

Ještě je další skutečnost politického rázu, která vysvětluje obzvláštní snášelivost, projevovanou vůči husitům Alexandrem Dobrým. Celé desítky let byl v těsném styku s Polskem a Litvou, ale když se jeho styky s Poláky zhoršily, byly jeho styky s Litvou ještě mocnější. Kdyby byl od počátku pozoroval rozhodný postoj Polska a Litvy proti husitům, možná že by byl i on zaujal rezervovanější postoj. Ale z oficiálních dokladů, které se nám zachovaly z korespondence mezi papežem a polskými králi i litevskými vévodami v letech 1421—1422, je zřejmé, že husitství učinilo velký pokrok v těchto zemích, což vzbuzovalo nejvyšší obavy vrchního pastýře. V listě, který posílá 8. prosince 1421 zneklidněný papež Martin V. svému nunciiovi v Polsku, praví, že zprávy, které dostal, ho „vydělily“, a že ačkoliv je mu zatěžko podezřívát oba panovníky nebo pochybovat o jejich víře, rozum mu poručí napsat, že je naléhavě třeba u nich zakročít, „aby byla zachována víra“ a „aby byli vyhubeni bludaři“, tj. husité.⁴³ Ostatně v jiném listě z 29. července 1422 týž papež ukazuje, že poslal listy i emisaře k Vladislavu Jagellonskému a k Alexandrovi, velkovévodovi litevskému, „aby se varovali jakéhokoliv přátelství s heretiky“.⁴⁴ Skutečně víme z dalšího papežova listu z 13. dubna 1422, že Alexander podporoval husity „nejen tajně, ale i zjevně“, že jim poskytoval „ochranu“ a že je „podporoval“.⁴⁵ Proto ho Martin V. zapřisahá, aby jim už nedával podpory, ale aby je potíral; jinak že bude nucen pozdvihnout proti němu veškeré křesťanstvo.⁴⁶ Když se později r. 1428 obrátil Vladislav Jagellonský proti husitům a poslal jim napřed otevřený list, ve kterém jim vyčítal neštěstí, jež vyvolali v Čechách⁴⁷ a když potom napsal Alexandru Dobrému r. 1431, pokračoval litevský velkovévoda i jeho nástupce Swidrigailo v ochranné politice „bludařů“. Ostatně pokud jde o Poláky, jedna listina z r. 1431 ukazuje, že husité napáchali mnoho škod „s pomocí Poláků“ a že kořist, kterou brali na svých výpravách, dováželi do Polska a tam ji prodávali.⁴⁸ Když se zhoršily styky mezi Moldavskem a Polskem, Alexander vstoupil do jiné aliance, namířené proti Polsku, do aliance, ve které byli Swidrigailovi Litevci, němečtí rytíři, stálí nepřátelé Poláků, a táborité, důležitá to větev českých husitů.⁴⁹ Za takového stavu věcí se jeví blahovolný postoj moldavského panovníka vůči husitům vůbec i přijímání jejich uprchlíků v končinách jeho země jako oprávněné i z hlediska politického.

Kde se usadili husité v Moldavsku. Husitská propaganda, kterou rozvíjel Jakub z Baie a jeho pomocník, františkánský mnich, jakož i postupný příchod a usazování

uprchlíků v zemi způsobily, že v některých městečkách a vesnicích Moldavska, kde žilo saské a uherské obyvatelstvo, vznikala jádra stoupenců nové víry. Podle dokladů jsou zjištěna taková jádra v sedmi městečkách nebo městech. Jsou to Trotuș, Bacău, Roman, Țîrgul-Neamț, Cotrari, Huși a Ciubărciu jakož i řada osad v blízkosti některých z těchto městeček.⁵⁰ Protože saské a uherské obyvatelstvo bylo ještě i v dalších městečkách, jako v Sučavě, Hirlau, Jasech, Adjudu atd., je podle našeho mínění velmi pravděpodobné, že taková jádra existovala i v některých posledně jmenovaných; nové doklady nám, doufejme, vysvětlí, že tato domněnka je opodstatněna. Nyní budeme probírat zprávy o městečkách a vesnicích, kde s jistotou byli husité.

Trotuș stejně jako *Adjud* a *Orhei* patří do kategorie starých moldavských městeček, která v průběhu času změnila své místo. První sídliště tohoto jména bylo o něco na východ od nynějšího, „o polovici uherské míle“, píše katolický biskup Bandini, který navštívil tento kraj roku 1646,⁵¹ a to na říčce *Trotuși*, od níž dostalo jméno, v blízkosti starých a významných dolů a zároveň na místě, kde se otvírala cesta, která podle *Oituzu* směřovala v *Sedmihradsku* na *Țîrgul Secuilor* a potom na *Brașov*.⁵² *Trotuș* byl tedy první městečko, na které narazili husité, kteří prchali do Moldavska přes starodávný *oituzský* průsmyk. Poprvé je zaznamenán v obchodním privilegii, uděleném 6. října 1408 *Alexandrem Dobrým* *Ivovským* obchodníkům; zde museli platiti clo — jeden groš a půl hřivny — řečení obchodníci, když se odebírali se sukny do *Brașova*, nebo když se odtud vraceli s nákladem zboží.⁵³ *Trotuș* je však starší, než je tato první dokumentární zmínka; jako krajské sídlo muselo existovat v druhé polovici XIV. století, kdy došlo po roce 1359 k rozdělení nového moldavského státu na kraje.⁵⁴ Podle našeho mínění byl *Trotuș* jedním ze sídlišť, kde se usadila část těch „Němců“ a „Uhrů“, připomínaných v papežském listě z r. 1234, kteří přešli *Karpaty* jdouce ze *Sedmihradska*.⁵⁵ Není divu, že se v tomto městečku mohli zastavit také někteří husitští uprchlíci; našli zde příslušníky svého národa. *Františkánská kronika* z knihovny *Batthyanum* ukazuje, že r. 1437 přešla do Moldavska skupina husitů pocházejících z *Kamenic* za vedení dvou vzdělanců, *Tomáše* a *Valentina*.⁵⁶ Skupina se zastavila v *Trotuși*, a v tomto středisku byla zmíněnými učenci poprvé přeložena bible do maďarštiny.⁵⁷ Zachoval se nám opis tohoto překladu; autor opisu poukazuje, že byl proveden „v *Moldavsku*, v městě *Trotuși*“, roku 1466.⁵⁸ Uherské a saské obyvatelstvo tohoto husitského střediska se připomíná ještě později. K 1. dubnu 1591 zjišťujeme představeného, „*Michala Szucsiho*“, jehož příjmení je zřejmě uherské; jistý „*Fidărman* z městečka *Trotușe*“, mající charakteristické německé jméno, objevuje se jako svědek v listině ze 14. února 1599.⁶⁰ Italský cestovatel *Niccolò Barsi* — italský mnich — klade r. 1633 také *Trotuș* („*Tataruscia*“) mezi městečka, kde vedle „moldavských rozkolníků“ bydleli též katoličtí Němci a Uhři.⁶¹ Ale roku 1646 připomíná zde katolický biskup *Bandini* jako katolíky jenom Uhry; o Němcích neříká nic.⁶² K tomuto poslednímu datu husité už dávno v *Trotuși* nebyli. Už r. 1571 oznamoval uherský mnich „*Michael Thabuk Fegedinus*“, pobývající v tomto městečku, že se obrátili na katolickou víru husité v *Huși* a *Romaně* včetně sousedních vesnic;⁶³ o *Trotuși* nemluví, což nás utvrzuje v domněnce, že k rekonverzi tohoto centra došlo už dříve.

Bacău, o kterém je poprvé zmínka v listinách jako o *Trotuși* v obchodní privileji z r. 1408, je ve skutečnosti starší; existovalo před založením moldavského státu a bylo podle našeho mínění jedním ze středisek, kde se usazovali „Němci“ a „Uhrři“, připomínání v papežském listě z r. 1234.⁶⁴ Ukazatelem starobylosti uherského obyvatelstva v tomto městě je skutečnost, zaznamenaná *Bandinim* r. 1646, že toto obyva-

telstvo má právo volit střídavě a stejně jako Rumuni vedení města, to jest představeného a radní.⁶⁵ V Bacău a některých sousedních vesnicích se usadila r. 1420 skupina uherských husitů, kteří přišli ze Sedmihradska; zprávu o nich nám podává Samuel Timon v jednom ze svých „Listů“ a cituje jako pramen „Efemeridele sibieni“.⁶⁶ Ze sousedních vesnic připomíná Timon jenom dvě: Faraoane („Ferrofalvae“) a „Völtsök“.⁶⁷ První leží asi 12 kilometrů jihovýchodně od Bacău — Bandini uvádí „uherskou míli“;⁶⁸ druhé místo, nazývané Rumuny v XVII. století Balana, mohlo by být dnešní Bălăneasa, jihozápadně od Faraoane.⁶⁹ O husitech v Bacău a okolí nemáme jiných zpráv; byli obráceni na katolickou víru stejně jako husité Romanu a Huși; datum tohoto obrácení se však nepřipomíná.

Roman byl počtem husitů v městě a sousedních vesnicích významným střediskem stoupenců této sekty. Město bylo staré. Nezaložil je vojvoda Roman I. (asi 1391 až asi 1394), jak tvrdilo velmi mnoho badatelů od kronikáře Mirona Costina až po učence naší doby, ale je starší než on.⁷⁰ Od vojvody pochází obranná tvrz anebo — jestliže existovala už dříve — její přestavba a rozšíření; je rovněž pravděpodobné, že se pod ní rozšířilo město.⁷¹ Roman nalézáme zaznamenaný mezi „vološskými“, tj. rumunskými městy v ruském seznamu měst, který byl sestaven, jak míní sovětský učenec M. N. Tichomirov, mezi 1387—1392.⁷² Jeho nejstarší pečeť, zachovaná na listinách zpočátku XVII. století,⁷³ je latinská a nese nápis „+ S(igillum) civium de foro Romani“.⁷⁴ Používání latiny stejně jako na pečetí v Baii⁷⁵ jakož i gotická stavba liter, zase jako v Baii, vzbuzuje domnění, že původní pečeť Romanu vznikla ještě před koncem XIV. století.⁷⁶ Kdyby pocházela z doby vojvody Romana, musela by mít slovanskou legendu, tj. oficiálního jazyka jeho kanceláře i církve. Tradice romanských Arménů tvrdí, že jejich první dřevěný kostel koupili Sasové r. 1355 a že potom byl místo něho postaven kamenný.⁷⁷ Je to velice možné, protože r. 1365 založil příznivec katolíků Mesrob arménské biskupství ve Lvově, kterému podřídil i *moldavské kostely*⁷⁸; arménský kostel v Romaně z r. 1355 není tedy nic mimořádného. Na druhé straně je jisté, že v Romaně bylo staré saské obyvatelstvo: k němu patřil onen „Martinus Wasserbroth... de Romanoforo“, mající specificky německé jméno a který se r. 1469 soudil ve Lvově s nějakým Arménem.⁷⁹ Vedle Sasů byli zde i Uhři, stejně jako je zjišťujeme také v Baii, Sučavě a dalších moldavských městečkách. Uhři byli v řadě sousedních vesnic, mezi které patřily *Săbăoani* a *Berendiești*,⁸⁰ *Tămășani*, *Adjudeu*, *Lecuşeni* atd.⁸¹ Tito Uhři v městě a sousedních vesnicích byli získáni husitskou propagandou; mezi nimi se možná usadili i někteří husitští uprchlíci, kteří přišli ze Sedmihradska. Je jisté, že se v tomto kraji udržuje husitství téměř půl druhého století. Teprve roku 1571 může uherský mnich z Trotuše „Michael Thabuk Fegedinus“ oznámit katolickému biskupu v Kamenci Podolském, že Uhři v Huși i „v dalším městě, zvaném Roman, i v sousedních vesnicích, kolem dvou tisíc lidí, kteří se dříve přidržovali bludů Jana Husa, obrátili se na katolickou víru“.⁸² Potřebují tedy katolické kněze: a skutečně zmíněný biskup jim posílá dvanáct takových kněží.⁸³

Tîrgul Neamț patří stejně jako Roman k nejstarším moldavským městům. První dokumentární zmínka o něm je v ruském seznamu měst (1387—1392); mezi „vološskými“ městy tohoto seznamu je také „Neamț v horách“; je uveden po „městečku Romanově v Moldavsku“ a před „Piatrou Crăciunovou“.⁸⁴ Jak na to ukazuje už jméno, *Tîrgul Neamț* měl staré německé obyvatelstvo; skládalo se ze Sasů, kteří přišli ze Sedmihradska z krajů Bistrița a Rodna.⁸⁵ Jistý „Leurin“ — Němec Lorenz — z Neamțu se svou matkou „Tizoane“ prodávají 7. září 1452 klášteru Neamț kus pozemku za Suchým potokem pod vesnicí Sacalișești.⁸⁶ A saská „besarica“ existo-

vala v městečku ještě r. 1627.⁸⁷ V tomto německém prostředí v Tîrgul Neamţului měla husitská propaganda úspěch. A právě jako v městečku Trotuşi byla přeložena bible do maďarštiny, tak i zde nalézáme německé církevní texty, pocházející od husitů. Zprávu o tom podává katolický biskup Bandini, který při návštěvě tohoto centra r. 1646 ukazuje, že v jeho kostele našel vedle katolického liturgiáře ještě „jíný, sepsaný německy, který zde zanechali husité“, dále dvě církevní knihy rovněž v německém jazyce a různé jiné v bídném stavu.⁸⁸ Bandini neuvádí, zdali církevní text, který se zachoval po husitech, přeložili přímo v Tîrgul Neamţului, anebo byl přinesen odjinud. Ale srovnání s Trotuşem nás vede k tomu, abychom se přiklonili k první domněnce, abychom připustili, že právě jako uherští husité přeložili bibli do maďarštiny, tak němečtí husité v Tîrgul Neamţului přeložili liturgiář — případně i další církevní texty — do němčiny.⁸⁹

Cotnari, slavné vinařské středisko jižně od Hîrlau, se připomíná poprvé 5. října 1448, kdy vojvoda Petr daroval klášteru v Poianě (Pobratě!) roční mertik (1,2—1,5 l, pozn. překl.) z šesti nových věder „z naší desetiny nebo z Hîrlău nebo z Cotnari“.⁹⁰ Jméno této lokality je jak svým kořenem, tak i příponou starého rumunského původu a znamená „obyvatelé cotunu nebo cătunu (osady, pozn. překl.)“ stejně jako vâlari znamená „obyvatelé údolí“ (vale je údolí, pozn. překl.) a poiniţari jsou obyvatelé polany nebo polan (= poiana, pozn. překl.).⁹¹ Z počátečního tvaru „cotunari“ se utvořil stažený tvar „cotnari“, stejně jako Botuşeni nebo Botoşeni zní v místní výslovnosti Botşeni. V Cotnari byla záhy saská a uherská kolonie, a to ještě dříve než přišli husitští Sasové r. 1420. O nich nás informuje, jak jsme se už zmínili, Samuel Timon ve svém druhém „Listě“, pro který mu byly pramenem „Efemeridele sibiene“. Podle tohoto pramene opustili husitští Sasové a Uhři svou sedmihradskou vlast a zmíněného roku se usadili Sasové v Cotnari a Uhři v Bacău a sousedních vesnicích.⁹² Z cotnarských Sasů pocházel onen „Gregorius Rozenberger modernus capitaneus kotnariensis“, připomínaný 9. dubna 1541 v účetních knihách města Lvova.⁹³ V tomto středisku založil Despot Vodă střední školu s internátem, tj. kolej, pod vedením protestanta Jan Sommera⁹⁴ a rovněž zde zřídil residenci protestantského biskupa Lusinského, s jehož pomocí chtěl obrátit na jinou víru Moldavany.⁹⁵

Katolický biskup Quirini připomíná zde r. 1599 Uhry a Sasy, jejichž děti chodily do školy k jakémusi sedmihradskému luteránovi, který je učil maďarsky a latinsky.⁹⁶ A biskup Bandini tvrdí roku 1646, že obyvatelé Cotnari jsou „Sasové, Uhři a Rumuni“ a že Uhři mají převahu počtem, ale Sasové majetkem a mocí.⁹⁷

Huşi je husitské středisko Moldavska, jímž se rumunská historiografie obírala nejvíce. Důvodem k diskusi bylo především jeho jméno. Někteří badatelé, v jejichž čele byli Bogdan Petriceicu Hasdeu⁹⁸ a Ion Bogdan,⁹⁹ tvrdili, že toto jméno pochází od uherských emigrantů husitů, kteří se tu usadili v XV. století. Podle tohoto mínění nese tedy město, když jdeme až ke konečné etymologii, jméno velikého náboženského reformátora. Jiní badatelé, mezi něž patří biskup Melchisedec, autor monografie o Huşi¹⁰⁰ i Iorgu Iordan,¹⁰¹ se naopak domnívají, že město má jméno po místním občanu Husovi nebo Husulovi, moldavském bojarovi, který prý byl zakladatelem osady. Podle dokladů zjišťujeme, že v onom kraji se tak jmenovali dva majitelé panství; jeden z nich je Husul, jehož vnučka Marina prodává 22. ledna 1495 část osady Buzeşti, ležící jižně od města,¹⁰² druhý je jistý Hus, jehož vnuk po synovi, Stanciu, prodává také 31. března 1489 bývalé sídliště za Prutem, „kde bývalo městečko Săratii“.¹⁰³ Kdybychom připustili kterýkoliv z obou výkladů — osobně se kloníme k druhému¹⁰⁴ — jméno města pochází konec konců od osobního jména Hus, jména, jež nosil i český náboženský reformátor, a jež, jsouc slovanského původu,

znamená v ukrajinštině *husa*.¹⁰⁵ Vlastní jména i místní jména tohoto druhu, pocházející od jmen ptáků, ryb, čtvernožců, jsou v rumunštině dosti hojná.¹⁰⁶

Lokalita Huși se objevuje poprvé v listinách v listě ze 17. prosince 1487, který poslal Štěpán Veliký obyvatelům Brašova, list sepsaný v „Huschy“.¹⁰⁷ Potom ji nalzáme v katastrální knize Vasluie 15. října 1491; mezi orientačními body této katastrální knihy je „cesta vedoucí z Vasluie do Huși“.¹⁰⁸ Souvislost, jak se Huși připomíná, když je v jedné řadě s Vasluíem, vyvolává dojem dobře známého sídliště, už dosti starého. Do třetice se nalézá v zakladatelském slovanském nápise v kostele, který zde vybudoval Štěpán Veliký a který byl dostavěn 30. listopadu 1495; nápis nás informuje, že chrám „je v Huși“ na Drislivațu.¹⁰⁹

Nedá se určit, kdy bylo založeno městečko Huși. Připustíme-li, že jeho jméno pochází od onoho Husa, který je připomínán v dokladě z 13. listopadu 1489 a který žil o dvě generace dříve, můžeme připustit, že existovalo v první polovici XV. století. Když zde vystavěl r. 1495 Štěpán Veliký knížecí dvůr a zmíněný kostel, velmi přispěl k rozvoji městečka. Jeho syn Bogdan si je obzvláště oblíbil; mnoho jeho listin je datováno v Huși.¹¹⁰ Zde ho zastihla smrt 18. dubna 1517 „o první noční hodině“, jak ukazuje letopis.¹¹¹

Jisté je, že se v Huși usadili uherští husité. Vyplývá to jednak z výše uvedených zpráv,¹²¹ týkajících se emigrace uherských husitů do Moldavska v době 1420—1460, a k nim se připojuje ještě zpráva papežské buly papeže Evžena IV. z roku 1446, jednak z hlášení Georga Vasariho, tajemníka biskupa v Kamenci Podolském, ze dne 20. srpna 1571. Ve zmíněné bule papež píše: „k naší největší nelibosti se dovídáme, že v moldavském království (sic!) našlo útočiště mnoho bludařů, náležejících zvláště k zlověstné sektě husitské“.¹¹³ A Vasari sděluje papežskému nunciovi toto: „Dávám vám na vědomí, že Michal Tabuk Fegedin, velmi výmluvný kazatel uherského původu, bydlící v Troțuși v Moldavsku na hranicích Moldavska, oznámil biskupovi v Kamenci, že . . . Uhři v městě Huși a dalším městě, jménem Roman, i sousedních osadách obrátili se na katolickou víru, asi na dva tisíce lidí, kteří se předtím přidržovali bludů Jana Husa.“¹¹⁴ Žádá tedy, aby mu byli posláni katoličtí kněží, v čemž mu kamenecký biskup vyhověl.¹¹⁵ Když skombinujeme všechny tyto zprávy, vyplývá z nich, že uherští husité, kteří uprchli do Moldavska, mohli se usadit v Huși nejdříve roku 1420, což je datum levočské církevní kroniky,¹¹⁶ a nejpozději roku 1460, kteréžto datum nalzáme u biskupa Bandiniho, který je mohl získat i z tradice místního obyvatelstva, když je navštívil r. 1646.¹¹⁷ Pro první část tohoto údobí, a to až do roku 1437, kdy zemřel Zikmund Lucemburský, mluví zpráva z uherské kroniky Székelyho Istvána, sepsané r. 1559, která ukazuje, že v době zmíněného císaře husité šli do Moldavska („Moldovába“) a že když jim zemský vojvoda dal povolení založit město, usadili se v Huși („Hussvárosnak“).¹¹⁸ Z jiných pramenů pak víme, že mimo Huși se usadili Uhři ještě také v osadě Corni, čili v bezprostřední blízkosti,¹¹⁹ jakož i v osadě Răducăneni na okraji bývalého kraje Fălciu, severozápadně od města.¹²⁰ Uherské obyvatelstvo udrželo svou početnost, i když se obrátilo na katolickou víru. Bandini uvádí číslici 682 katolíků včetně dětí;¹²¹ připojuje velmi cennou informaci, že představený města se volí střídavě z Rumunů a Uhrů,¹²² což dokazuje starobylost i značný počet uherské kolonie v tomto středisku.¹²³

Ciubărciu nebo *Ciobărciu* (Moldavská SSR) se objevuje poprvé v domácích moldavských dokladech 8. dubna 1528, kdy Petr Rareș daroval logofátovi Toaderovi Osadu Starosilți, z níž třetina patřila purkrabímu Fatovi z Ciobarci (ωτ чобръчии).¹²⁴ Jako městečko nebo město, označené dvěma kroužky, nalézá se na mapě Georga Reichersdorfa, nakreslené na základě informací, které získal autor v Moldavsku z doby

první vlády Petra Rareše (1527.—1538).¹²⁵ V pramenech XVI. století se jmenuje „civitas“¹²⁶ a „oppidum“¹²⁷ tj. město.

Ciubărciu je však starší než první dokumentární zmínka o něm. Prameny ze XVII. a XVIII. století zaznamenávají v tomto městečku kolonii Uhrů, a to, jak tvrdí r. 1766 misionář P. Zöld, husitských Uhrů.¹²⁸ První zmínku o Ciubărciu nalzáme u italského cestovatele, mnicha Niccola Barsiho z Luccy. Připomíná nám, že r. 1639 bylo v této lokalitě vedle významného počtu Moldavanů též asi „třicet domů s uherskými katolíky a novým kostelem“.¹²⁹ O sedm let později, roku 1646, oznamuje biskup Bandini, že obyvatelé Ciubărciu byli „Uhři a Rumuni“ — Uhři v počtu dvou set včetně dětí — a že „jenom Uhrům bylo dovoleno používat kostelního zvonu“, ale Rumunům ne.¹³⁰ Tato poslední informace může být ukazatelem o starobylosti uherského obyvatelstva v městečku. První informace tohoto druhu o usazení Uhrů v Ciubărciu podávají nám dva cestovatelé z počátku XVIII. století. První z nich, nějaký Uher, který přichází 20. března 1706 do této lokality, píše, že za krále Ladislava, který zemřel ve Varně r. 1444, byli Uhři usazeni v Ciubărciu a několika osadách v blízkosti městečka Cetatea Alba; osady zpustly, ale po jistou dobu je Ciubărciu, a to i nyní r. 1706, napolovic rumunský; zbytek obyvatelstva mluví ještě maďarsky.¹³¹ Druhý cestovatel, rovněž Uher, jménem Ráday Pál, podává nám podobné informace dne 6. prosince 1709 z Benderu (Tighiny). Také on ví o příchodu Uhrů do této krajiny v XV. století, a to po době, kdy byl poražen Vladislav u Varny.¹³² Jesuita Karel Péterffy nás informuje toliko všeobecně o různých vesnicích v Moldavsku a Besarabii, ve kterých se mluví maďarsky.¹³³ Zato misionář P. Zöld tvrdí r. 1766, že v době, kdy v Uhrách vládl Matyáš Korvín, usadili se husité v Ciubărciu, protože už nebyli trpěni v Moldavsku, a založili v okolí městečka tři osady, které pojmenovali po husitském způsobu podle světců: Sf. Petru, Sf. Ioan a Sf. Antal.¹³⁴ Ale v Zöldově zprávě jsou nepřesnosti; především tvrdí, přidržuje se současné situace, kdy Ciubărciu patřil tatarskému chánovi, že tito husité přišli z Moldavska, při čemž považuje Moldavsko za jinou zemi. Je však známo, že v XV. století byl Ciubărciu v Moldavsku stejně jako Tighina. Na druhé straně se konstatuje, že husité žili nerušeně jak v Romaně tak i v Huși během XV. a XVI. století až do roku 1571. Takže zpráva, že přišli *přinuceni pronásledováním, kterému byli vystaveni v Moldavsku*, je rovněž mylná.

Zapamatujeme si však cennou informaci, že Uhři v Ciubărciu byli husity, a v důsledku toho činíme závěr, že se podle vši pravděpodobnosti museli zde usadit v XV. století buď za doby Alexandra Dobrého, jak se domnívají někteří badatelé o husitství¹³⁵ — a v takovém případě ne před rokem 1420 — buď později za doby vlády jeho synů, kteří byli současníky krále Vladislava Varnenčíka, anebo konečně za Štěpána Velikého.¹³⁶ Usazení kolonistů na jedné straně, pád městečka Cetatea Alba do turecké moci (1484) a tím přestěhování moldavského purkrabího odtud dále na jih do Ciubărciu¹³⁷ na straně druhé, přispěly k rozvoji této osady, která je nejvýchodnějším husitským sídlem v Moldavsku.

Poznámky

¹ *Istoria toleranței religioase în Moldova*, druhé vydání, București, 1868; Týž. *Histoire de la tolérance religieuse en Moldavie*, přel. Fr. Damé a Boniface Florescu, 3. vyd., București 1876.

² *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869; *Chronica Romanului și a episcopiei de Roman*, București, 1874.

³ *Husitství v rumunských zemích v Časopisu Matice Moravské*, ročník LI, Brno, 1927, bohatá bibliografie.

⁴ *Cehi, slovaci și romîni în veacurile XIII—XVI*, Sibiu, 1944, bohatá bibliografie.

⁵ *Husitské revoluční hnutí na území Rumunské lidové republiky, Mezinárodní ohlas husitství*, Praha, 1958, str. 185—221.

⁶ „A 1420 sind etliche Ungarn wegen Iohann Huss Lehre in die Moldau verjagt worden.“ Kroniku vydal K. Pekar, *A szepesi egyház történetére vonatkozó kónonatos krónika*, v *Történelmi Társ*, 1904, str. 51 a násl., a poprvé ji použil J. Macůrek, o. c., str. 25, pozn. 1.

⁷ V kraji Bacău stejné jako Faraosane; Rumuni nazývali Vóltsók Balana: viz zprávu katolického biskupa Bandiniho, který roku 1646 navštívil tato místa (V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, v An. Acad. Rom., Mem. sect. Ist., řada 2, sv. XVI, str. 209 a 216.

⁸ Samuel Timon, *Additamentum ad imagines antiquae et novae Hungariae tribus epistolis*, v *Imago novae Hungariae*, Viennae, Pragae et Tergesti, 1762, str. 15 (Epistola II): „Non modo Saxones sed Hungaros quoque Transylvanienses Hussitas, ut notant Ephemerides Cibinienses, anno MCCCXX solum vertisse, ac Saxones quidem Cotnari domicilium locasse, Ungaros vero Forrofalvae, Veltscheei (Vóltsók), Bacone vel Bacoviae et in vicinia stationem cepisse“.

⁹ Petru Bod, o. c., sv. I, str. 135: „Anno 1420 Hungari e Transylvania in Moldaviam plurimi transmigrant simul cum Saxonibus ibi residentes“.

¹⁰ Viz např. J. Macůrek, o. c., str. 25, pozn. 1; M. Dan, o. c., str. 85, pozn. 7; Șesan Milan, *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sf. scripturi*, Cernăuți, 1939, str. 17; E. Horvath, *Transylvania and the history of the Roumanians*, str. 22, L. Demény a I. Pataki, o. c., str. 197.

¹¹ Ernest Denis, *Huss et la guerre des Hussites*, Paris, 1930, str. 247.

¹² *Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, sv. XII (182—1445), Krakow, 1891, str. 254—255: „Sane quia, ut relatio quorundam tamveri nuccia nos instruxit, rem lugubrem et dolendam audivimus, quo modo quidam Jacobus erroris ceitate deceptus, in terras dicionis vestrae pietatis adveniens, iuncto sibi quodam monacho appostata de ordine Minorum, heresim Hussitorum nephandissimam deo et hominibus odibilem publice impune permittitur dogmatizare et lingua sua impudica statum universalis ecclesiae conviciis non veretur lacerare... Ex qua re profecto nichil aliud quam vestrum et vestrorum excidium et destructionem perpendimus procurari, nisi huic morbo pestilenti celeri fuerit remedio provisum, quod illius regni Bohemie olim incliti nunc miserabilis ruina tam insperate veniens concludit infallibili argumento. Non enim arbitretur vestra fidelitas huius modi heresiarchus ad hanc domatizationem moveri intuitu salutis animarum, sed magis inter eos qui unius moris sunt in domo divisione facta et sanguine hominum quem siciunt bona ipsorum sibi exponerent in rapinam. Hoc enim verum est mentis eorum studium, hii sunt fructus, quos doctrinacio ipsorum perversa in terra Bohemie prefata parturivit ubi... adeo furia eorundem hereticorum acendit, ut domini et qui principatum terre illius olim feliciter tenuerunt, nunc sub monachorum et rusticorum manu, extremam defleant egestatem...; fidelitatis vestre consulimus et consulendo monemus, quatenus prius quam scintilla in ignem pestiferum succrescat, celeri vobis et vestris velitis remedio providere et... *prefatum Jacobum cum suis complicitibus comprehensum nobis et regni nostri prelati et maioribus dignemini tradere* ut qualis sit inquisitione canonica examinetur et examinatus dignam subeat disciplinam“ (podtrhuje C. G.).

¹³ Týž, str. 290: „*Est etiam cum duce predicto Switrigal et Ruthenis in liga quidam woyewoda Moldawie... potens scismaticus...; et quod periculosus est, admisit in dominio suo quandam sacerdotem religiosum de ordine Minorum sectam Hussitarum publice predicare et docere, et hic seduxit iam maximam partem plebis et vadit per campestria habens maximam sequelam populi et turbarum, docens eos et exercitus ducere et modos omnes tenere qui ab hereticis Bohemie obserantur... Dominus autem rex noster et prelati sui ac barones scripserant woywode predicto satis dure ne teneret talem erroneum virum in dominio suo, sed mitteret eum hic ad regnum Polonie captum per prelatos ecclesiasticos examinandum; quod forte magis movit illum ad tenendum eum, nam post hoc scripta, confestum edictum fecit in tota sua terra, na aliquis eum sub certis penis molestare auderet, sed quo libere viveret et predicaret sectam“ (podtrhl C. G.).*

¹⁴ *Chronica seu origo fratrum Minorum de observatia in provinciis Bosnae et Hungariae...* u J. Macůrka, o. c., str. 52, pozn. 2; Tunc etiam duo literati de eandem Kamancz, videlicet Thomas et Valentinus, cum quibusdam hominibus insanis et mulierculis, consilio inito, nocte recentibus ad regnum Moldaviae intraverunt“.

¹⁵ J. Macůrek, o. c., str. 52, pozn. 2; M. Dan, o. c., str. 99, pozn. 58; L. Demény, I. Pataki, o. c., str. 216.

¹⁶ Viz níže str. 18—19.

¹⁷ Týž, str. 17.

¹⁸ Viz Thaly Kálmán, *Bessarábiai Magyarok* v Századok, II (1868), str. 582 (cestovatel, který je 20. března 1706 v Ciubárciu) a str. 583 (cestovatel Ráday Pál, který 6. prosince 1709 píše z Benderu).

¹⁹ Viz příslušnou zprávu biskupa Bandiniho (V. A. Urechia, *Codex Bandinus* v An. Acad.

Rom. Mem. Secţ. Ist., řada II, sv. XVI, str. 197) a zprávu z r. 1693 (Ungarisches Magazin, III, Preßburg, 1783, str. 105, pozn. 14). Srovnáváme-li tyto dvě zprávy, zjistíme, že druhá využila prvé; jsou tu shodné pasáže i číslíce, ale jinde je v číslích rozdíl.

²⁰ „Reprobationes triginta octo articulorum quos tenent heretici usiti de Moldavia“ vydal P. E. Fermentzin, *Acta Bosnae (Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, vol. XXIII), Zagreb, 1892, str. 245—248, a komentoval je J. Macúrek, o. c., str. 81—85. Pozorujeme, že oněch 38 článků víry moldavských husitů — jak vyplývá z „Reprobationes“ — má velmi mnoho částí totožných s husitským učením, jak na to poukázal papež Martin V. ve svém okružním listě z 25. října 1427 (*Monumenta mediæ ævi historia res gestas Poloniae illustrantia*, sv. XII, str. 206—207).

²¹ J. Macúrek, o. c., str. 66.

²² Viz list sekretáře katolického biskupa v Kamenici z 20. srpna 1571 u Hurmuzakiho, *Documente*, II, 5, str. 698: Ungari qui erant in oppido Histroaras (Huşi!), item in alio oppido dicto Romaroaras (Roman!) et villis vicinis, duo milia hominum in circa, sunt conversi ad fidem catholicam, qui prius sequebantur haeresim Ioannis Hussi“.

²³ Tak ukazuje biskup Bandini roku 1646. Viz V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 198: „Fermentum illius temporis est quod Hussiani (obyvatelé Huşi!) ungarica lingua sacrum et vespere huc usque cantarunt.“

²⁴ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 197 (Huşi), 220—221 (Bacău), 236 (Roman).

²⁵ Const. C. Giurescu, *Tîrguri sau oraşe şi cetăţi din Moldova în secolele X—XV*, rukopis, 1960, str. 117—130.

²⁶ J. Macúrek, o. c., str. 24, pozn. 3; Mihail Dan, o. c., str. 62.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ „Groff und gesworn Burger der Stadt Molde“ a „gegeben off der Molde“ v listě představeného a radních města Baie z května 1421, adresovaného fojtovi a radním Lvova (*Akta grodzkie i ziemskie z czasow Rzeczypospolitej Polskiej...*, sv. IV, Lvov 1873, str. 108—109).

²⁹ Městská pečeť, sepsaná latinsky, má tuto legendu: „Sigillum capitalis civitatis Moldavie terre Moldaviensis“ (E. Virtosu, *Dim sigilografia Moldavei şi a Tării Româneşti*, v *Documente privind istoria României. Introducere*, sv. II, Bucureşti, 1956, str. 461).

³⁰ Ve slovnících listinách, vydaných moldavskou kanceláří, nalézáme tvar бани (viz např. listiny z 16. února 1424 a 23. prosince 1430 u M. Costachesca, *Documentele moldovenesti înainte de Ştefan cel Mare*, I, Ia-i, 1931, str. 162 a 308); v rumunských listinách tvar Baia nebo Bae (viz listiny z k. 1660 a 1614—1615 u T. Balana, *Documente bucovinene*, II, Cernăuţi, 1934, str. 163, resp. *Documente privind istoria României*, A, století XVII, sv. III, str. 176).

³¹ Meyers *Atlasband*, pl. 25 E 2. O této Moldavě nebo Moldě na Slovensku (v Horních Uhrách) viz též Ciurea, *Not contribuţii la istoricul oraşului Baia* v Akademii RLR, odbočka Iaşi, *Studii şi cercetări ştiinţifice*, VI (1955), čís. 3—4, str. 36—37.

³² Takové styky s Alexandrem „Moldaowicz“ mají roku 1334 (Joh. Voigt, *Codex diplomaticus Prussicus*, II, str. 190) „Petrus Onclus“ r. 1384, „Henricus pellifex“, „Henselmus sartor“ a „Ruffus Wernuschus“ r. 1385, „Johann Leffel“ roku 1386 a 1387, Bertoldus a „Fredmanus“ r. 1388, „Parvus Petrus“ r. 1406, „Johannes vitricus cingulator“ r. 1408. (Viz o těchto všech Al. Czochowski, *Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta*, sv. I, Lwow, 1891, str. 26, čís. 558; str. 97, čís. 586; II, Lwow, 1896, str. 34, čís. 125; str. 64, čís. 187).

³³ N. Drăgan, *Cei dintii studenţi români ardeleani la universităţile apusene*, v *Anuarul Institutului de istorie...* Cluj, IV (1926—1927), str. 421; M. Dan, o. c., str. 62.

³⁴ J. Macúrek, o. c., str. 24, pozn. 3; I. Nistor, *Alexandru cel Bun*, Cernăuţi, 1932, str. 40; M. Dan, o. c., str. 85, pozn. 7; L. Demény—I. Pataki, o. c., str. 198.

³⁵ Const. C. Giurescu, *Tîrguri sau oraşe...* (rkp.), str. 255—500.

³⁶ Hurmuzaki, *Documente*, I, 1, str. 132.

³⁷ Vasile Pirvan, *Castrul de la Poiana şi drumul roman prin Moldova de jos*, v *An. Acad. Rom. Mem. Secţ. Ist.*, řada 2, sv. XXXVI (1913—1914), str. 93—130.

³⁸ Const. C. Giurescu, *Tîrguri sau oraşe* (rkp.), str. 480—482.

³⁹ J. Macúrek, *Husitství...*, str. 52, viz dále str. 12.

⁴⁰ M. Dan, o. c., str. 101, pozn. 62: „E könyv megulgettetet Németi Györgenek Hensel Imre fiának keze miat Moldovaban, Táthros városában Ur születetének. Ezer negy zaz hatvan hatod extendeben“.

⁴¹ Viz výše, str. 1.

⁴² Dovědli se to zajisté také od některých husitů v Moldavsku, kteří, jak víme z listu biskupa Gheorghe Lapeşe, datovaného 8. května 1436 (Hurmuzaki, *Documente*, I, 2, str. 604—605) pronikli za účelem propagandy do Sedmihradska, aby získali proselyty. Proti nim byl povolán pověstný inkvizitor Jakub de Marchia (Tamtéž.).

- ⁴³ *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, sv. XII, str. 129—130.
- ⁴⁴ *Idem*, str. 152.
- ⁴⁵ *Idem*, str. 143—144: „... certa significatio facta sit ne non modo occulte consulere Bohemis hereticis, sed aperte favere et eos in tuam protectionem suscepisse palamque eisdem subministratis auxiliis ipsos in sua execrabili pertinacia sustentare...“
- ⁴⁶ *Ibidem*.
- ⁴⁷ *Idem*, str. 222—223.
- ⁴⁸ *Idem*, str. 280—281: „heretici de Boemia auxilio Polonorum suffulti multa ac intolerabilia dampna... intulerunt praedasque quas in dictis provinciis receperunt, ad Poloniam adducentes et vendentes...“
- ⁴⁹ J. Macůrek, *Husitství...*, str. 28; Const. G. Giurescu, *Istoria Rominilor* I, páte vydání, București, 1946, str. 511; P. P. Panaitescu, *Alexandru cel Bun* (București, 1932), str. 49.
- ⁵⁰ Na mapě připojené k studii badatelů L. Deményho a I. Patakiho (str. 221) není Tírgul Neamț, Cotnari a Ciubărciu a ani jedna z osad, kde byli husité. Dále poznamenáváme, že Baia je špatně umístěna na Bistrițu (místo na Moldavu!), že Sučava je posunuta výše na sever, než je ve skutečnosti, a že Dněstr nese jméno Bug.
- ⁵¹ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 210. Polovice uherské míle rovnala se v době Bandiniho asi 6 (šesti) kilometrům, ježto ukazuje, že mezi osadou Faraoani a Bacău byla uherská míle (o. c., str. 216). Vzdušná čára mezi oběma lokalitami je asi 12 km.
- ⁵² Const. C. Giurescu, *Tírguri sau orașe...* (rkp.), str. 478—479.
- ⁵³ M. Costache, *Documentele moldovenesti înainte de Stefan cel Mare*, II, str. 631.
- ⁵⁴ Const. C. Giurescu, *Tírguri sau orașe...* (rkp.), str. 462 a 476.
- ⁵⁵ Hurmuzaki, *Documente*, I, 1, str. 132.
- ⁵⁶ J. Macůrek, o. c., str. 52, pozn. 6.
- ⁵⁷ Františkánská kronika obsahuje tuto zprávu: „Thomas et Valentinus ad regnum Moldaviae intraverunt, ubi iidem duo clerici hucusque predictam seminantes utriusque testamenti scripta in hungarico idioma transtulerunt“ (J. Macůrek, o. c., str. 56, pozn. 6.). O překladu této bible viz též Mihail Dan, o. c., str. 100—101.
- ⁵⁸ Viz výše, str. 8.
- ⁵⁹ *Documente privind istoria României*, A, Veacul XVI, sv. IV, str. 12.
- ⁶⁰ *Idem*, str. 245.
- ⁶¹ Const. C. Giurescu, *Le voyage de Niccolò Barsi...*, str. 25: „In tutte queste citta v' habitano Moldavi scismatici, Tedeschi, Ungari cattolici“.
- ⁶² V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 210—212.
- ⁶³ Hurmuzaki, *Documente*, II, 5, str. 698.
- ⁶⁴ Const. C. Giurescu, *Tírguri sau orașe...* (rkp.), str. 259.
- ⁶⁵ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 299: „Anima catholice nudo tantum nomine sunt 680. Valachi sunt vero in minori numero, inter que civitatis officia pari pede et alternate vicibus currunt“.
- ⁶⁶ Viz výše str. 1, pozn. 8.
- ⁶⁷ *Idem*.
- ⁶⁸ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 216.
- ⁶⁹ O ostatních osadách s uherským obyvatelstvem v kraji Bacău a Trotușe viz Bandini u V. A. Urechie, *Codex Bandinus*, str. 205—217 a zprávu z roku 1693 v *Ungarisches Magazin*, III, str. 91—93.
- ⁷⁰ Viz různá mínění u Const. C. Giurescu, *Tírguri sau orașe...* (rkp.), str. 403—404.
- ⁷¹ *Idem*, str. 408—409.
- ⁷² M. N. Tichomirov, „Список русских городов...“, Исторические записки, 40 (1952), str. 218 a 223: „Романов торг на Молдове.“
- ⁷³ Viz listinu z 30. dubna 1603, Akademie RLR, rukopis LXI, doklad 14a; podobně listinu ze 17. května 1605 citovanou u E. Vîrtosa, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, str. 476.
- ⁷⁴ E. Vîrtosa, l. c.
- ⁷⁵ Viz výše str. 6, pozn. 29.
- ⁷⁶ Const. C. Giurescu, *Tírguri sau orașe...* (rkp.), str. 407.
- ⁷⁷ Gr. Goilav, *Armenii ca întemeietori de orașe în partea de răsărit a Europei* v *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, X (1909), str. 245.
- ⁷⁸ S. Baracz, *Rys dziejów Ormiańskich w Polsce* (Náert dějin Arměně v Polsku), Tarnopol, 1869, str. 55; Vlad Bănățeanu, *Armenii în istoria și în viața românească*, București, 1938, str. 28; Týž, *Urme armene în toponimia românească* (vyjde v Studii și cercetări lingvistice, 1960, 2).
- ⁷⁹ N. Iorga, *Relațiile comerciale ale țării noastre cu Lembergul*, București, 1900, str. 11.
- ⁸⁰ Dne 12. května 1606 dává vojvoda Ieremia Moghilă klášteru Săcul „dvě uherské osady,

a to Săboani a Berendiești... tyto osady patřily panovníkovi a přislušely do okresu Roman“ (*Documente privind istoria României*, A. Veacul XVII, sv. II, str. 40.).

⁸¹ Viz zprávu katolického biskupa Quirinioho z roku 1599: „Visitai similimente la citta di Sabograni (Săbăoani) a le vile Berendiești, Tomasiani, Lucaciani, Giudiani (Adjudeni!) et Luciani, et anco l'altre vicine, nelle quali trovai tutti gl'habitanti latini di nazione Ungari al numero di trecento famiglie“ (Hurmuzaki, *Documente*, III, 1, str. 549.). Sabaoanii, veliká vesnice (srov. doklad z 12. května 1606, citovaný v poznámce 80), případá Quirinimu jako město, jméno osady Adjudeni dokazuje, že obyvatelé přišli z okolí Adjudu, ke byla rovněž stará uherská kolonie.

⁸² Hurmuzaki, *Documente*, II, 5, str. 698.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ M. N. Tichomirov, o. c., str. 223: Немець в ропax

⁸⁵ Const. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe* (rkp.), str. 465—466.

⁸⁶ M. Costachescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, str. 409—410.

⁸⁷ N. Iorga, *Studii și documente*, VII, str. 375, doklad z 6. srpna 1672.

⁸⁸ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 241: „Res adhuc templi aliquae supersunt, scilicet missale romanum, aliud germanicum ab Hussitis relictum, breviarium et postilla germanica, alii libri laceri tineaque consumpti“.

⁸⁹ J. Macûrek, o. c., str. 56—57, připouští, že byl takový překlad pořízen v Tg. Neamț, zatímco M. Dan, o. c., str. 101, se domnívá, že to není zcela jisté, protože z Bandiniho zprávy vůbec nevyplývá, že tyto posvátné texty byly přeloženy do němčiny v Moldavsku.

⁹⁰ M. Costachescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, str. 365—366: „ИЛИ ГЪТ КОТНАРА“.

⁹¹ Const. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe...* (rkp.), str. 326.

⁹² M. Dan, o. c., str. 100, pozn. 60; srov. výše str. 1, pozn. 6.

⁹³ N. Iorga, *Relațiile comerciale... cu Lembergul*, str. 34.

⁹⁴ Ștefan Birsănescu, „*Schola latina*“ de la Cotnari... București, 1957, str. 16, 27, 33 a 42.

⁹⁵ Hans Petri, *Relațiunile lui Iakobus Basilicus Heraclides zis Despot cu capii reformațiunii atît în Germania cît și în Polonia și propria sa activitate reformatoare în Principatul Moldovei* v *Acad. Rom. Mem. Secț. Ist.*, řada 3, sv. VIII (1927—1928), str. 43—44 a 51—53.

⁹⁶ Hurmuzaki, *Documente*, III, 1, str. 548.

⁹⁷ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 253.

⁹⁸ B. P. Hasdeu, *Istoria toleranței religioase în România*, vyd. II, București, 1868, str. 29.

⁹⁹ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, sv. II, str. 191.

¹⁰⁰ Episcopul Melchisedec, *Chronica Hușilor*, București 1869, str. 9.

¹⁰¹ Iorgu Iordan, *Nume de locuri românești în Republica Populară Romînă*, București, 1952, str. 130.

¹⁰² I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, str. 55.

¹⁰³ Týž, I, str. 372—375.

¹⁰⁴ Const. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe...* (rkp.), str. 364—365.

¹⁰⁵ Iorgu Iordan, o. c., str. 130.

¹⁰⁶ Tak např. Corb, Pajură, Șoim, Rață, Păstrav, Bivol atd. O toponymikách odvozených od osobních jmen viz Iorgu Iordan, o. c., str. 36, 39 a passim.

¹⁰⁷ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, str. 379.

¹⁰⁸ Týž, I, str. 483 s opravou: Huși místo Hușii.

¹⁰⁹ G. Balș, *Bidericile lui Ștefan cel Mare*, București, 1926, str. 58: „Иже въ рѣсо що на арсиавица“...; srov. *Repertoriul Monumentelor lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, str. 124, kde opravuje: „въ рѣсо|x“¹⁰⁸. Soudíc podle tvaru рѣсо, kameník musel být Rus, anebo se učil v ruském prostředí.

¹¹⁰ *Documente privitoare istoria României*, A. Veacul XVI, sv. I, str. 42—96 (doklady z let 1505—1515).

¹¹¹ *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1395—1559)*, vyd. C. Giurescu, București 1916, str. 126.

¹¹² Viz výše, str. 1.

¹¹³ B. P. Hasdeu, *Istoria toleranței religioase în România*, str. 28.

¹¹⁴ Hurmuzaki, *Documente*, II, 5, str. 698.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Viz výše, str. 1.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 18.

¹¹⁸ J. Macûrek, *Husitství...*, str. 91.

¹¹⁹ Episcopul Melchisedec, *Chronica Hușilor*, str. 5.

¹²⁰ Týž, str. 6.

¹²¹ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 196—197.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Že je v Huši více Uhrů než Rumunů, ukazuje nejen Bandini, ale i cestovatel G. Dousa, jehož zpráva byla otištěna r. 1599: „oppidum Hus non tam valachis quam hungaris incolis transieram (De itinere Constantinopolitane, Leyden, 1599, str. 82). Vzhledem k těmto dvěma shodným míněním vypadá podivně názor biskupa Quiriniho, který tvrdí, že r. 1597 bylo z celkového počtu 1300 (jeden tisíc tři sta) rodin jenom 72 katolických. Ihned je třeba poznamenat, že celkový počet 1300 rodin vzhledem k pouhým 400 rodin v Romaně je zřejmě přehnaný. A malý počet katolíků dokazuje, že buď obrátě husitů v Husi na katolickou vtru nebylo všeobecné — jak tvrdil Michal Tobuk Fegedin — a veliká část si uchovála starou víru, anebo informace, které získal, nebyly přesné.

¹²⁴ Th. Codrescu, *Uricariul*, XVIII, str. 112—113; srov. *Documente privitoare istoria României*, A. Veacul XVI, sv. I, str. 294.

¹²⁵ Al. Papiu—Ilaria, *Tesaur de Monumente istorice*, III, str. 134—135 a 122; jméno je však chybně vyryto „Tubarca“.

¹²⁶ Viz zprávu polského starosty N. Sienyawského ze dne 24. srpna 1551: „...civitate Czuburca, item Galacz civitate...“ (N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetatii Albe*, București, 1900, str. 330).

¹²⁷ Hurmuzaki, *Documente*, II, 1, str. 430 (dokl. ze 7. června 1562): „Degiene ex oppido Chreberche ad fluuium Nester“.

¹²⁸ P. Zöld, *Reise nach der Moldau*, v *Ungarisches Magazin*, III, Pressburg, 1783, str. 105; M. Dan, o. c., str. 283.

¹²⁹ Const. C. Giurescu, *Le voyage de Niccolò Barsi en Moldavie*, str. 55.

¹³⁰ V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, str. 330.

¹³¹ Thaly Kálmán, *Bessarábiái Magyarok*, v Századok, II (1868), str. 582.

¹³² Týž, str. 583.

¹³³ A. Veress, *Bibliografie româno-maghiară*, I, București, 1931, str. 216—217.

¹³⁴ P. Zöld, o. c., str. 105; srov. M. Dan, o. c., str. 283.

¹³⁵ N. Drăgan, Recense práce Tóth—Szabó Pál, *A csehhuszita mozgalmak és uralom története Magyarországon*, Budapest, 1917, v *Dacoromania*, III, (1903), str. 911.

¹³⁶ J. Macúrek, *Husitství*..., str. 65, se domnívá, že husité, kteří se usadili v Ciubărciu, přišli z Huši a Romanu za vlády Štěpána Velikého na konci XV. století.

¹³⁷ Const. C. Giurescu, *Tirguri sau orașe*... (rkp.), str. 321.

Z rumunštiny přeložil Pavel Beneš

Резюме

УБЕЖИЩА ГУСИТОВ И ИХ СРЕДОТОЧИЯ В МОЛДАВИИ

Автор вышеприведенной статьи ставит своей задачей, во-первых, исследование причин, побудивших гуситов искать убежища в Молдавии, и, во-вторых, изучение географического распространения гуситов в этой стране.

В румынских княжествах католичество не было господствующей государственной религией, т. е. там отсутствовало учреждение, которое могло бы преследовать гуситов; зато в румынских городах находилось венгерское и саксонское население, и румынский народ обладал традиционной веротерпимостью; это было три причины, побудившие группы гуситских венгерцев и саксонцев из венгерского королевства искать постепенно в 1420, 1437 и 1460 гг. убежища на восток от Карпат. То, что они себе избрали вторую родину не в Валахии, бывшей более старым государством, а в Молдавии, можно объяснить тем обстоятельством, что Молдавия была более известна пражской университетской среде, в которой находился очаг гуситского движения. В 1402—1410 гг. мы находим среди студентов чешской столицы лицо, носящее имя „Jacobus de Moldanie“ — рече „Moldavie“ или „Jacobus de Molda“ что значило происходящего из молдавского горнопромышленного центра, который саксонцы называли „Stadt Molde“ и румыны — „Baia“. Вторым поводом, заставившим гуситов искать убежища в Молдавии, был радунский присм, оказанный первой группе гуситов в 1420 г. Молдавский воевода Александр Добрый (1400—1432) наотрез отказался удовлетворить требования выдачи гуситов, сформулированные католическими епископами и предъявленные польским королем. Воевода наоборот взял гуситских беженцев письменным указом (1531 г.) под свою особую защиту.

К местам, в которых поселились гуситы, принадлежат следующие молдавские средоточия: 1. *Trotuș*, город, расположенный вблизи семи-градской границы, в котором впервые была переведена на венгерский язык Библия после 1437 г., но до 1466 г., ибо этим годом датируется одна из копий этого перевода; 2. *Bacău*, город, принявший вместе с соседними деревнями в 1520 г. венгерских гуситских беженцев; 3. *Roman*, город, в котором венгерские гуситы продержались, равно как и в соседних деревнях вплоть до 1571 г.; 4. *Tîrgul Neamț*, город, в котором еще в 1646 г. хранился гуситский религиозный текст, переведенный на немецкий язык; 5. *Cotnari*, известный центр виноделия, в котором поселились прибывшие туда в 1420 г. саксонские гуситы; 6. *Huși* лежащий вблизи реки Прута, место пребывания венгерских гуситов, пришедших туда, по всей вероятности, в промежутке между 1420—1437 гг.; 7. *Ciubărcaiu*, город, расположенный на берегу Днестра (Молдавская ССР), в котором потомки старых венгерских гуситов находились еще в начале 18 ст.

Résumé

LES HUSSITES EN MOLDAVIE

L'auteur se propose d'examiner: 1) Les causes qui ont déterminé les Hussites à se réfugier en Moldavie. 2) La répartition géographique des Hussites, dans ce pays.

L'absence, dans les Principautés Roumaines, d'une église d'Etat catholique, dominante, donc d'une autorité qui puisse les persécuter, la présence, d'autre part, d'une population hongroise et saxonne dans les villes roumaines et, enfin, la tolérance religieuse traditionnelle du peuple roumain, tous ces trois facteurs ont déterminé certains groupes d'Hongrois et de Saxons hussites du royaume de Hongrie à se réfugier successivement, en 1420, 1437 et en 1460, à l'est des Carpathes. S'ils ont choisi, comme terre d'adoption, la Moldavie et non pas la Valachie dont l'Etat était pourtant plus ancien, cela s'explique d'abord par le fait que la Moldavie était mieux connue dans le milieu universitaire de Prague, l'âtre du hussitisme. Parmi les étudiants de la capitale bohème, l'on constate, dans l'intervalle 1402—1410, un certain „Jacobus de Moldanie“ — recte „Moldavie“ ou „Jacobus de Molda“, c'est-à-dire provenant du centre minier de la Moldavie que les Saxons appelaient „Stadt Molde“ et les Roumains „Baia“. Le second élément qui a déterminé les hussites à se réfugier en Moldavie a été le bon accueil fait au premier groupe, de 1420, la circonstance que le voévode du pays, Alexandre le Bon (1400—1432), loin de donner suite à la demande d'extradition formulée par l'épiscopat catholique par l'intermédiaire du roi de Pologne, a fait savoir, au contraire, par ordre écrit (1431), qu'il prend sous sa protection spéciale ces réfugiés hussites.

Les localités moldaves dans lesquelles l'on constate des hussites sont les suivantes: 1) *Trotuș*, ville près de la frontière transylvaine; c'est ici que la Bible a été traduite pour la première fois en hongrois, après 1437 et avant 1466, date d'une des copies de cette traduction. 2) *Bacău*, ville qui a reçu, de même que les villages voisins, les réfugiés hussites hongrois de 1420. 3) *Roman*, ville où les hussites hongrois se maintiennent, ainsi que dans les villages voisins, jusqu'en 1571. 4) *Tîrgul Neamț*, ville où, en 1646, on conservait encore un texte religieux hussite, traduit en allemand. 5) *Cotnari*, célèbre station viticole, où se sont établis les hussites saxons venus en 1420. 6) *Huși*, non loin du Pruth, résidence des hussites hongrois venus, à ce qu'il paraît, entre 1420 et 1437. 7) *Ciubărcaiu*, sur le Dniester (R. S. S. Moldave) où les descendants des anciens hussites hongrois existaient encore au commencement du XVIIIe siècle.